

فهرست مطالب

پیش‌گفتار.....	۱۳
درس اول: کلیات و مباحث مقدماتی.....	۱۹
مقصود از هندسه دانش‌های قرآنی و حدیثی.....	۲۰
اهمیت آشنایی با قرآن و حدیث و دانش‌های مربوطه.....	۲۰
تعریف علوم قرآن.....	۲۴
اعتبارات گوناگون علوم قرآنی و تمایز آنها با یکدیگر.....	۲۵
تعریف علوم حدیث.....	۲۶
رابطه قرآن با حدیث.....	۲۸
تعامل قرآن و حدیث با دیگر دانش‌ها (معرفی برخی زمینه‌های تحقیقات میان‌رشته‌ای).....	۲۹
برخی نرم‌افزارهای کاربردی قرآنی و حدیثی.....	۳۱

بخش اول: دانش‌های مشترک قرآن و حدیث

درس دوم: ساختارشناسی قرآن و حدیث ۱ (ساختارشناسی قرآن، اعتبار و حجیت).....	۳۴
جایگاه قرآن در روایات و منابع اسلامی.....	۳۴
اسامی و اوصاف قرآن.....	۳۵
اجزا و تقسیمات قرآن.....	۳۶
بررسی سوره در قرآن.....	۳۶
بررسی آیه در قرآن.....	۳۸
منشأ الهی قرآن و حجیت و اعتبار ظواهر آن.....	۴۰
دانش واژه‌شناسی قرآن (مفردات).....	۴۱
دانش غریب‌القرآن.....	۴۲
درس سوم: ساختارشناسی قرآن و حدیث ۲ (ساختارشناسی حدیث، اعتبار و حجیت).....	۴۶
اسامی و اوصاف حدیث.....	۴۷
حدیث.....	۴۷

- ۴۸..... خبر، روایت و اثر
- ۴۹..... اجزای حدیث
- ۵۰..... حجیت سنت و اعتبار شرعی آن
- ۵۱..... سنت پیامبر^۹
- ۵۳..... قول و سیره اهل بیت
- ۵۴..... سنت صحابه
- ۵۴..... واژه‌شناسی حدیث
- ۵۶..... درس چهارم: گونه‌شناسی متن قرآن و حدیث و دانش‌های ناظر بر آن
- ۵۷..... الف - دانش ناسخ و منسوخ
- ۵۷..... اصطلاح‌شناسی نسخ
- ۵۸..... پیشینه ناسخ و منسوخ
- ۵۹..... اهمیت شناخت ناسخ و منسوخ
- ۵۹..... نمونه‌هایی از ناسخ و منسوخ در قرآن و حدیث
- ۶۰..... ب - دانش عام و خاص
- ۶۰..... اصطلاح‌شناسی عام و خاص
- ۶۱..... نمونه‌هایی از عام و خاص در قرآن و حدیث
- ۶۲..... ج - دانش مطلق و مقید
- ۶۳..... اصطلاح‌شناسی مطلق و مقید
- ۶۴..... د - دانش محکم و متشابه
- ۶۴..... اصطلاح‌شناسی محکم و متشابه
- ۶۶..... ه - دانش مجمل و مبین
- ۶۶..... اصطلاح‌شناسی مجمل و مبین
- ۶۷..... نمونه‌هایی از مجمل و مبین در قرآن و حدیث
- ۷۰..... درس پنجم: پیشینه‌شناسی قرآن و دانش‌های ناظر بر آن
- ۷۰..... اصطلاح‌شناسی تاریخ قرآن
- ۷۲..... پیشینه تاریخ قرآن
- ۷۳..... الف - دانش‌های ناظر به نزول قرآن کریم (مکی مدنی - اسباب النزول)
- ۷۴..... دانش مکی و مدنی
- ۷۵..... دانش اسباب النزول
- ۷۶..... فایده و کارکرد دانش سبب نزول
- ۷۶..... ب - دانش‌های ناظر بر جمع قرآن کریم

۷۶	مفهوم‌شناسی و پیشینه جمع قرآن
۷۸	دانش کتاب‌المصاحف یا رسم‌المصاحف
۷۹	دانش قرائات
۸۰	قرائت قرآن در عصر پیامبر
۸۰	قرائت قرآن در عصر صحابه
۸۱	تأسیس قرائات هفتگانه
۸۴	درس ششم: گذری بر مطالعات قرآنی، حدیثی خاورشناسان
۸۴	اصطلاح‌شناسی استسراق
۸۶	اهمیت و ضرورت توجه به مطالعات مستشرقان
۸۷	رویکردها و انگیزه‌های خاورشناسان
۸۷	انگیزه‌های تفسیری
۸۸	انگیزه علمی
۸۹	برخی از مهمترین محورهای مطالعات قرآنی خاورشناسان
۹۱	برخی از مهمترین محورهای مطالعات حدیثی خاورشناسان
۹۲	نمونه‌هایی از تحقیقات قرآنی حدیثی خاورشناسان
۹۲	تاریخ‌گذاری آیات و روایات
۹۴	معناشناسی
۹۴	آسیب‌شناسی مطالعات قرآنی حدیثی خاورشناسان

بخش دوم: دانش‌های اختصاصی قرآن

۹۸	درس هفتم: وحی و ماهیت‌شناسی آن
۱۰۰	اصطلاح‌شناسی وحی
۱۰۱	کاربرد وحی در قرآن کریم
۱۰۱	وحی تکوینی
۱۰۱	وحی غیر تکوینی
۱۰۱	وحی غیر تشریعی
۱۰۳	وحی تشریعی
۱۰۶	درس هشتم: دانش اعجاز قرآن و قلمروهای آن
۱۰۷	اصطلاح‌شناسی اعجاز
۱۰۸	یادکرد معجزه در قرآن
۱۰۹	ضرورت معجزه

۱۱۰		اقسام معجزات
۱۱۰		معجزات حسی و عقلی
۱۱۱		معجزات موقت و دائمی
۱۱۲		معجزات اقتراحی و ابتدایی
۱۱۲		قرآن معجزه‌های ابتدایی، عقلی و جاودانه
۱۱۳		قلمروهای اعجاز قرآن
۱۱۵		قلمرو ظاهری (ساختاری)
۱۱۵		قلمرو باطنی (محتوایی و معرفتی)
۱۱۵		اخبار از غیب
۱۱۶		اعجاز در تشریع و قانون‌گذاری
۱۱۹		درس نهم: تحریف‌ناپذیری قرآن
۱۲۰		تحریف در لغت و اصطلاح
۱۲۱		اقسام تحریف
۱۲۱		تحریف لفظی
۱۲۲		تحریف معنوی
۱۲۳		تحریف‌ناپذیری قرآن و دلایل آن
۱۲۳		مستندات عقلی
۱۲۳		حکمت الهی
۱۲۳		اعجاز قرآن و اتمام حجت بر بندگان
۱۲۴		دلالت تحدی بر عدم تحریف قرآن
۱۲۴		مستندات نقلی
۱۲۴		مستندات قرآنی
۱۲۶		مستندات روایی
۱۲۶		الف - تعیین قرآن به عنوان میزان سنجش روایات
۱۲۷		ب - روایات مراجعه به قرآن در فتنه‌ها
۱۲۷		ج - حدیث ثقلین
۱۲۸		د - استناد اهل‌بیت پیامبر: به قرآن موجود و امر به تلاوت آن
۱۲۸		مستندات تاریخی
۱۲۹		اهتمام مسلمانان به حفظ و نگارش کامل قرآن
۱۳۰		تواتر قرآن در نقل
۱۳۱		برخی نگارش‌ها در زمینه عدم تحریف قرآن

۱۳۴	درس دهم: دانش تفسیر
۱۳۴	مقدمه
۱۳۵	تعریف تفسیر
۱۳۵	اهمیت و ضرورت دانش تفسیر
۱۳۶	چینشی تفسیر
۱۳۷	تفاوت تفسیر و تأویل
۱۳۸	اقسام تفسیر
۱۳۸	اقسام تفسیر به اعتبار امکان درک معنای آیات
۱۳۹	اقسام تفسیر به اعتبار روش‌ها
۱۴۰	برخی منابع تفسیری
۱۴۱	الف - برخی تفاسیر امامیه
۱۴۱	ب - برخی تفاسیر اهل سنت

بخش سوم: دانش‌های اختصاصی حدیث

۱۴۶	درآمد
۱۴۸	درس یازدهم: دانش‌های اختصاصی حدیث (دانش تاریخ حدیث)
۱۴۹	اهمیت و ضرورت پرداختن به دانش تاریخ حدیث
۱۵۰	حدیث در دوره پیامبر ^۹
۱۵۲	حدیث پس از رحلت پیامبر ^۹
۱۵۳	دوره‌های تاریخی دیگر در حدیث
۱۵۴	دوره متقدمان
۱۵۵	دوره متأخران
۱۵۶	برخی منابع در دانش تاریخ حدیث
۱۵۹	درس دوازدهم: دانش‌های اختصاصی حدیث ۲ (دانش مصطلح الحدیث، تخریج الحدیث و فقه الحدیث)
۱۵۹	الف - دانش مصطلح الحدیث
۱۵۹	مفهوم‌شناسی مصطلح الحدیث
۱۶۰	محورهای دانش مصطلح الحدیث
۱۶۰	شرایط راوی
۱۶۱	تقسیمات حدیث
۱۶۱	آداب نقل حدیث
۱۶۲	الف - آداب مشترک

۱۶۲	ب - آداب مربوط به شاگردان
۱۶۲	ج - آداب مربوط به استادان و محدثان
۱۶۳	شیوه‌های فراگیری حدیث (طرق تحمل)
۱۶۴	ب - تخریج الحدیث
۱۶۵	ج - دانش فقه الحدیث
۱۶۵	اهمیت و جایگاه دانش فقه الحدیث
۱۶۶	پیش‌نیازهای فهم حدیث
۱۶۶	سبب ورود روایات
۱۶۷	راه‌های شناسایی سبب صدور حدیث
۱۶۷	مبانی فهم حدیث
۱۶۸	روش فهم حدیث
۱۶۹	آسیب‌شناسی فهم حدیث
۱۶۹	منابع فهم حدیث
۱۷۲	درس سیزدهم: دانش‌های اختصاصی حدیث ۳ (دانش غریب الحدیث، مشکل الحدیث و...)
۱۷۳	الف - دانش غریب الحدیث
۱۷۳	اسباب غرابت حدیث
۱۷۴	سیر تدوین کتاب‌های غریب الحدیث
۱۷۵	ب - دانش مشکل الحدیث یا مشکل الآثار
۱۷۵	اصطلاح‌شناسی مشکل الحدیث
۱۷۶	ج - دانش مختلف الحدیث
۱۷۶	اصطلاح‌شناسی مختلف الحدیث
۱۷۷	فایده و ضرورت دانش مختلف الحدیث
۱۷۸	عوامل اختلاف حدیث
۱۷۹	برخی روش‌های حل اختلاف و تعارض
۱۸۰	رابطه دانش مختلف الحدیث و ناسخ و منسوخ
۱۸۱	پیشینه مختلف الحدیث نویسی
۱۸۴	درس چهاردهم: دانش‌های اختصاصی حدیث ۴ (دانش علل الحدیث، نقد الحدیث و...)
۱۸۵	الف - دانش علل الحدیث
۱۸۶	سابقه تاریخی نگارش در علم علل الحدیث
۱۸۷	ب - دانش نقد الحدیث
۱۸۷	اصطلاح‌شناسی نقد حدیث

۱۸۷	پیشینه نقد حدیث
۱۸۸	اجزای نقد حدیث
۱۸۸	نقد سند
۱۸۹	نقد متن حدیث
۱۹۰	معیارهای نقد متن حدیث
۱۹۱	برخی تألیفات در حوزه نقد الحدیث
۱۹۱	ج - موضوعات‌شناسی (شناخت احادیث ساختگی)
۱۹۲	اصطلاح‌شناسی حدیث موضوع
۱۹۲	اقسام موضوعات
۱۹۳	رادهای شناسایی احادیث موضوع
۱۹۶	درس پانزدهم: دانش‌های اختصاصی حدیث ۴ (دانش رجال و سندشناسی، طبقات الرجال و...)...
۱۹۶	الف - دانش رجال و سندشناسی
۱۹۶	اصطلاح‌شناسی رجال
۱۹۷	پیشینه علم رجال
۱۹۸	جایگاه دانش رجال
۱۹۸	رجال و سندشناسی
۱۹۹	رجال و تراجم
۱۹۹	رجال و مصطلح‌الحدیث
۲۰۰	نگاهی به سیر نگارش‌های رجالی
۲۰۰	برخی آثار رجالی امامیه
۲۰۱	برخی آثار رجالی اهل سنت
۲۰۲	ب - دانش طبقات الرجال
۲۰۳	ج - دانش جرح و تعدیل راویان
۲۰۳	اصطلاح‌شناسی جرح و تعدیل
۲۰۴	نسبت‌سنجی رجال و جرح و تعدیل
۲۰۴	اصول و قواعد جرح و تعدیل
۲۰۵	برخی الفاظ و عبارات جرح و تعدیل
۲۰۵	تعارض جرح و تعدیل
۲۰۹	فهرست منابع و مآخذ

پیش‌گفتار

مقصود از هندسه دانش‌های قرآنی حدیثی در واقع دسته‌بندی این دانش‌ها و معرفی اجمالی و بیان فروع و شقوق مختلف هر یک از آنها و نیز تبیین جایگاه هر یک از دانش‌ها در کنار دیگر دانش‌های متناظر یا مربوط به خود است. ظاهراً در این باره تا کنون کتابی به صورت مستقل تدوین نشده است؛ اما به طور پراکنده در برخی کتاب‌ها و مقالات مطالبی درباره آن مطرح شده و برخی نیز پیشنهادهایی ناظر به تقسیم‌بندی مباحث قرآنی و حدیثی و دسته‌بندی آن ارائه داده‌اند. با این حال در اثر حاضر که به عنوان منبع درس دو واحدی هندسه دانش‌های قرآنی حدیثی از مجموعه دروس جدید مقطع کارشناسی رشته علوم قرآن و حدیث تألیف شده است، تلاش می‌شود تا به نحو اجمال و مطابق سرفصل مصوب مروزی کلی بر تمامی دانش‌های قرآنی و حدیثی شده و هر یک به نحو اختصار معرفی گردد و مثال‌هایی نغز برای هر یک بیان شود تا دانشجویان کارشناسی پس از مطالعه این کتاب و گذراندن واحد درسی مربوطه تصویری کلی از دورنمای دانش‌های قرآنی و حدیثی در ذهن خود داشته باشند. بدیهی است که تفصیل مباحث مربوط به هر کدام از این دانش‌ها در درس‌های تخصصی پیش‌بینی شده به این منظور هم در دوره کارشناسی و هم در مقاطع تکمیلی بعدی ارشد و دکتری مورد بررسی قرار خواهند گرفت. در واقع هدف اصلی این درس و این اثر شناساندن قرآن کریم و حدیث و دانش‌های مرتبط با هر یک به اقشار مختلف جامعه به‌ویژه دانشجویان کارشناسی رشته علوم قرآن و حدیث است که شاید مخاطب اصلی این کتاب نیز همینان باشند. از این‌رو سبک نگارش به گونه‌ای است که طبقات مختلف سنی و تحصیلی به‌ویژه حافظان قرآن کریم که قصد ورود به کارشناسی

ارشد این رشته را دارند، قادر به استفاده و بهره‌وری از آن باشند. واضح است که دست‌اندرکاران علوم و معارف اسلامی، به‌ویژه دانشجویان رشته الهیات گرایش علوم قرآن و حدیث که جامعه هدف برای این کتاب تلقی می‌شوند، به نحو مطلوب‌تری می‌توانند از مباحث این کتاب استفاده کنند. بنابراین در این کتاب تلاش شده کلیات و رئوس مطالب بیان گردد و تا حد امکان از ورود به مباحث و مطالب پیچیده و کاملاً تخصصی پرهیز، و در هر مورد اطلاعات کلی و اساسی ارائه شود. با در نظر گرفتن این نکته باید گفت که درک مطالب و استفاده از مباحث کتاب به شرط رعایت نظم منطقی در مطالعه هر فصل برای طبقات مختلف دشوار نخواهد بود. گرچه برای آشنایی عمیق‌تر با برخی مباحث کتاب، از جمله ناسخ و منسوخ، اسباب النزول، محکم و متشابه، وحی و اعجاز، مصطلح‌الحديث، فقه‌الحديث و نقد‌الحديث، مراجعه به کتاب‌های علوم قرآن و حدیث و گذراندن برخی واحدها و دوره‌های تخصصی امری ضروری است. تذهیبی است اساتید محترم حسب اقتضا و نیاز می‌توانند در هر مورد با تفصیل بیشتر به بیان مطالب پردازند و خود، مثال‌های متنوع دیگری را مطرح کنند یا از دانشجویان در قالب تحقیق و تمرین خواهان شوند.

از سوی دیگر گرچه این کتاب به عنوان متن تخصصی در حوزه علوم قرآن و حدیث تألیف نشده است و بیشتر جنبه مقدماتی و معرفی دارد، در عین حال تلاش مؤلفان بر آن بوده تا با مراجعه به معتبرترین منابع در زمینه علوم قرآن و حدیث فریقین تا حد امکان نگاهی به دستاورد مؤلفان پیشین در حوزه علوم قرآن و حدیث داشته باشند و در عین حال از آخرین و جدیدترین کتاب‌ها و مقالات منتشرشده در این حوزه ذیل هر یک از مباحث - اعم از منابع فارسی و عربی که ارجاعات لازم و نام آنها در فهرست منابع آمده است - استفاده شود. حسن ارجاع به منابع متعدد آن است که نه تنها دانشجویان تازه‌وارد به این رشته، بلکه خوانندگان علاقه‌مند، دانشجویان و پژوهشگران سطوح بالاتر را نیز با حجم قابل توجهی از منابع در حوزه علوم قرآن و حدیث آشنا می‌سازد که می‌توانند در تحقیقات خود از آن بهره ببرند. این امر در ابتدا موجب شده بود تا حجم قابل توجهی از مطالب مرتبط با عناوین

مربوطه فراهم آید که با توجه به محدودیت‌های تألیف کتاب درسی و صلاح‌دید ارزیابان گرامی و ناشر محترم، حجم آن به حدود یک‌سوم کاهش یافت که امید است مطالب فراهم‌آمده نخست در اثری جداگانه و به عنوان مرجعی برای این درس در آینده‌ای نزدیک به جامعه علمی و علاقه‌مندان مباحث قرآنی حدیثی عرضه گردد. همچنین این اثر به صورت درس الکترونیکی توسط مرکز آموزش الکترونیکی دانشگاه قرآن و حدیث تولید و در پایگاه رایادین به نشانی <http://rayadin.qhu.ac.ir> عرضه شده است که می‌تواند به عنوان منبع کمک آموزشی این درس مورد استفاده اساتید و دانشجویان گرامی قرار گیرد. گفتنی است که در این کتاب، ترجمه آیات قرآن مطابق ترجمه مرحوم جلال‌الدین مجتبوی است.

مطالب هر فصل و بخش به طور تحقیقی تهیه و نوشته شده است؛ به طوری که علاقه‌مندان می‌توانند با پیگیری منابع معرفی‌شده در پاورقی‌های هر فصل اطلاعات تخصصی بیشتری به دست آورند و با استناد به منابع معتبر از صاحب‌نظران و دانشمندان اسلامی و مفسران و نیز اسامی کتاب‌های مختلف تألیف‌شده در زمینه‌های مختلف دانش‌های قرآنی حدیثی و اسلامی آشنا شوند.

مطالب این کتاب در سه بخش اصلی دانش‌های مشترک قرآن و حدیث (درس دوم تا هفتم)، دانش‌های اختصاصی قرآن (درس هشتم تا یازدهم) و دانش‌های اختصاصی حدیث (درس یازدهم تا پانزدهم) همراه با فصلی مقدماتی که به کلیات این مباحث می‌پردازد به شرح زیر تنظیم شده است:

درس اول: کلیات و مباحث مقدماتی شامل: مباحثی چون تعریف هندسه دانش‌های قرآنی و حدیثی، اهمیت و ضرورت آشنایی با قرآن و حدیث و دانش‌های مربوط به هر یک، تعریف علوم قرآن، اعتبارات گوناگون علوم قرآنی و تمایز آنها با یکدیگر، تعریف علوم حدیث، رابطه قرآن با حدیث، تعامل قرآن و حدیث با دیگر دانش‌ها (معرفی برخی زمینه‌های تحقیقات میان‌رشته‌ای)، معرفی برخی از مهم‌ترین نرم افزارهای کاربردی قرآنی حدیثی؛

درس دوم: ساختارشناسی قرآن و حدیث ۱ (شناخت شناسنامه‌ای قرآن) شامل:

مباحثی چون: جایگاه قرآن در روایات و منابع اسلامی، اسامی و اوصاف قرآن، اجزا و

تقسیمات قرآن، حجیت و اعتبار ظواهر قرآن، واژه‌شناسی قرآن (دانش مفردات)؛
درس سوم: ساختارشناسی قرآن و حدیث ۲ (ساختارشناسی حدیث، اعتبار و حجیت)
 شامل: اسامی و اوصاف حدیث، اجزای حدیث، حجیت حدیث (سنت) و اعتبار شرعی
 آن، واژه‌شناسی حدیث؛

درس چهارم: گونه‌شناسی متن قرآن و حدیث و دانش‌های ناظر بر آن شامل: مباحث
 نسخ و منسوخ، عام و خاص، مطلق و مقید و محکم و متشابه در قرآن و حدیث؛
درس پنجم: پیشینه‌شناسی قرآن (دانش تاریخ قرآن) شامل آغاز نزول قرآن، دانش
 مکی و مدنی، دانش اسباب النزول، جمع قرآن و دانش‌های ناظر بر آن، جمع قرآن در ادوار
 مختلف تاریخی، دانش قرائات، قرائت قرآن در ادوار مختلف تاریخی، تأسیس قرائات
 هفتگانه؛

درس ششم: گذری بر مطالعات قرآنی، حدیثی خاورشناسان شامل: تعریف
 خاورشناسی، انگیزه‌های خاورشناسان، جریانات بیناسی خاورشناسان، قرآن پژوهی
 خاورشناسان، حدیث پژوهی خاورشناسان؛
درس هفتم: وحی و ماهیت‌شناسی آن شامل: مباحث وحی از نظر لغوی و اصطلاحی،
 ماهیت و منشأ وحی از نظر دانشمندان اسلامی و خاورشناسان و روشنفکران مسلمان
 معاصر، اقسام وحی؛

درس هشتم: اعجاز قرآن و وجوه آن شامل: تعریف معجزه در لغت و اصطلاح، وجوه
 اعجاز و دیدگاه‌های ناظر بر آن، تحدی قرآن، نظریه صرفه؛

درس نهم: تحریف‌ناپذیری قرآن شامل: تعریف تحریف در لغت و اصطلاح، اقسام
 تحریف، دیدگاه‌های مختلف درباره عدم تحریف قرآن، صیانت قرآن از تحریف و ادله آن؛
درس دهم: دانش تفسیر شامل: تعریف تفسیر، چیستی تفسیر، تفاوت تفسیر و تأویل،
 اهمیت و ضرورت دانش تفسیر، انواع تفسیر، اقسام تفسیر به اعتبار آیات و به اعتبار
 روش‌ها، برخی منابع تفسیری فریقین؛

درس یازدهم: پیشینه‌شناسی حدیث شامل: اهمیت و ضرورت پرداختن به دانش تاریخ

حدیث، پیشینه دانش تاریخ حدیث، وضعیت نقل و نگارش حدیث در ادوار مختلف تاریخی (دوره پیامبر^۹، دوره پس از رحلت پیامبر، دوره متقدمان، متأخران)؛

درس دوازدهم: دانش مصطلح الحدیث، تخریج الحدیث، فقه الحدیث شامل: تعریف مصطلح الحدیث و مترادفات آن، محورهای دانش مصطلح الحدیث، شرایط راوی، تقسیمات حدیث، آداب نقل حدیث، شیوه‌های فراگیری حدیث (طرق تحمیل) تعریف فقه الحدیث، اهمیت و جایگاه دانش فقه الحدیث، پیش‌نیازهای فهم حدیث، مبانی فهم حدیث، روش فهم حدیث، منابع فهم حدیث؛

درس سیزدهم: دانش غریب الحدیث، مشکل الحدیث و مختلف الحدیث شامل: دانش غریب الحدیث، اسباب غرابت حدیث، سیر تدوین کتاب‌های غریب الحدیث، فایده و ضرورت دانش مختلف الحدیث، اصطلاح‌شناسی مختلف الحدیث، عوامل اختلاف حدیث، گام‌ها و تلاش‌ها در حل اختلافات روایی، سیر مختلف الحدیث‌نویسی فریقین، روش‌های کلی در رفع تعارض اخبار؛

درس چهاردهم: دانش علل الحدیث، فقه الحدیث و موضوعات‌شناسی شامل: دانش نقد الحدیث، رابطه نقد الحدیث با دیگر دانش‌های حدیثی، برخی تألیفات در حوزه نقد الحدیث، اقسام نقد حدیث، قواعد نقد حدیث، اهم معیارهای نقد متن، دانش علل الحدیث، اصطلاح‌شناسی علل الحدیث، سابقه تاریخی نگارش در علم علل الحدیث، موضوعات‌شناسی، اصطلاح‌شناسی حدیث موضوع، اقسام موضوعات، راه‌های شناسایی احادیث موضوع؛

درس پانزدهم: دانش رجال و سندشناسی، طبقات و جرح و تعدیل شامل: تعریف دانش رجال، جایگاه علم رجال و رابطه آن با دیگر دانش‌ها، رجال و تراجم، رجال و جرح و تعدیل و درایة الحدیث، اهم منابع رجالی فریقین، جرح و تعدیل راویان و روش‌های حل تعارض، موضوع و ماهیت علم جرح و تعدیل، اصول کلی جرح و تعدیل، الفاظ و عبارات جرح و تعدیل، تعارض جرح و تعدیل.

در پایان بار دیگر یادآوری می‌کنیم که علوم و اطلاعات قرآنی و حدیثی بسیار متنوع‌اند و

هرگز ادعا نمی‌شود که بتوان این اطلاعات را ولو به نحو اجمال و فهرست‌گونه در قالب کتاب محدودی تنظیم کرد. از این رو ضمن تقدیم این اثر به جامعه قرآنی و حدیثی و عموم علاقه‌مندان و شیفتگان قرآن و حدیث، از همگان دعوت می‌شود تا بر مؤلفان منت نهند و نظرات و پیشنهادهای خود را در زمینه تکمیل و بهبود اثر حاضر ارائه کنند. از خداوند منان توفیق بیشتر جهت شناخت هر دو منبع عظیم هدایت، یعنی کتاب و سنت را برای خوانندگان گرامی آرزو مندیم.

همچنین لازم است از مسئولان محترم مرکز هماهنگی و توسعه پژوهش و آموزش عالی قرآنی کشور و نیز مسئولان محترم دانشگاه قرآن و حدیث که زمینه پیدایش این اثر را فراهم آوردند **قدردانی و تشکر** شود. همچنین نویسنده **مراغب** قدردانی و تشکر ویژه خود را نسبت به ارزیابان محترم این کتاب، جناب آقای دکتر هادی حجت (ارزیاب بخش قرآنی) و جناب حجت الاسلام دکتر عبدالهادی مسعودی (ارزیاب بخش حدیثی) که با دقت نظرهای عالمانه خود بر غنای بیشتر این اثر افزودند، اعلام می‌دارند.

مجید معارف، حامد شریعتی

نیاسر

بهار ۱۳۹۹